

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ»

Виконала: студентка 2 курсу, групи FK2-M22
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
Пашко Наталія Андріївна
Керівник: Наумчук Володимир Іванович, кандидат
педагогічних наук, доцент
Рецензент: Юрчишин Ю. В. кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1 Характеристика компонентів підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності	7
1.2. Готовність майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності як результат його підготовки	17
1.2.1 Мотиваційний компонент готовності	20
1.2.2 Теоретичний компонент готовності	22
1.2.3 Практично-творчий компонент готовності	26
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
2.1 Методи дослідження	38
2.2 Організація дослідження.....	40
РОЗДІЛ 3 НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	42
3.1 Системний підхід до проблеми підготовки майбутнього вчителя фізичної культур	42
3.2 Суть особистісно-діяльнісного підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури	49
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТ	– Артеріальний тиск;
ВОЗ	– Всесвітня організація здоров'я;
ЖЄЛ	– Життєва ємність легень;
ЕГ	– Експериментальна група;
ЖІ	– Життєвий індекс;
І Роб.	– Індекс Робінсона;
ІР	– Індекс Руф'є;
КГ	– контрольна група;
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я;
ОГК	– обхват грудної клітки;
ЧСС	– частота серцевих скорочень;
ЧСС сп.	– частота серцевих скорочень у спокої;
ЧСС трен.	– частота серцевих скорочень під час тренувань.

ВСТУП

Актуальність теми. Поставлені перед вищою школою в сучасних умовах завдання визначають перспективні напрями реформування системи підготовки вчителів фізичної культури нового типу, які органічно об'єднують широкий науковий кругозір зі справжнім професіоналізмом, володіють сучасними технологіями й методиками фізичного виховання й розвитку учнівської молоді, мають високий рівень готовності до професійно-педагогічної діяльності.

З огляду на це, важливість розв'язання зазначеної проблеми визначається тим, що, по-перше, здійснення цілісного комплексного дослідження теоретичних та практичних засад підготовки майбутніх учителів фізичної культури знаходиться у площині втілення державної освітньої політики, спрямованої на покращення фізичного виховання й стану здоров'я молодого покоління, що й сприятиме переходу системи підготовки фахівців з фізичної культури на новий якісний рівень. По-друге, розробка питань досліджуваної проблеми частково заповнює «прогалини» у педагогіці, пов'язані з наявним незадовільним станом професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в контексті сучасних вимог. Це підтверджується аналізом теорії та практики підготовки педагогічних кадрів.

У психолого-педагогічній літературі проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури має багатоаспектне теоретичне трактування. Узагальнення основних положень наукових праць, у яких розглядаються питання професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, дозволяють визначити значущі для нашого дослідження напрями: теоретичні засади підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (Г. Єдинак, А. Огнистий, П. Єфименко, Л. Сущенко, А. Цьось, Б. Шиян); формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури (Ю. Юрчишин, В. Мисів, В. Байдак, В. Наумчук, А. Боднар, В. Смолюк та інші); Аналіз широкого кола джерел з означеної проблеми дає підстави свідчити, що в

системі спеціальної педагогічної освіти професійна підготовка фахівця у сфері фізичної культури пов'язується, насамперед, з наявністю й реалізацією професійно значущих знань, умінь, навичок, особистісних якостей. Найчастіше вони трактуються як щось самостійне, без серйозних спроб оцінки їх інтегративної взаємодії у межах певної цілісності. Очевидно, з цієї причини проблема підготовки фахівця у сфері фізичної культури в цілісному аспекті не ставилася й не піддавалася теоретичному осмисленню як система. Залишаються недостатньо розробленими теоретичні й методологічні аспекти технологій процесу формування підготовки студентів – майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у закладах освіти.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури у вищому педагогічному навчальному закладі.

Предмет дослідження – система науково-методичного забезпечення процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності в закладі загальної середньої освіти.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичного змісту підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити методолого-теоретичні засади дослідження процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.
2. Схарактеризувати компоненти готовності майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних літератури; вивчення документальних матеріалів; антропометрія; фізіологічні методи дослідження; педагогічні методи дослідження; методи визначення рівня фізичної працездатності; методи визначення показників захворюваності та рівня фізичного здоров'я; методи математичної статистики.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що його теоретичні положення і висновки створюють реальні передумови для наукового забезпечення підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації

цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості учнів. Матеріали дослідження можуть використовуватись у практиці роботи вчителів фізичної культури у закладах післядипломної освіти та на лекційних заняттях здобувачів вищої освіти, які навчаються на спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 04-05 квітня 2023 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 62 сторінках, з яких 53 основного тексту. Робота містить 2 рисунки. Дипломна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, та списку 80 використаних літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Характеристика компонентів підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності

Сьогодні розуміння структури професійної діяльності вчителя фізичної культури не може вважатися однозначним і тому не отримало належного відображення в існуючій системі його професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах. Проте цілком зрозуміло, що розробка даних проблем набуває великого значення для науково-методичного забезпечення практики управління професійним самовизначенням, фаховою підготовкою, вихованням і самовдосконаленням майбутнього вчителя фізичної культури, для системи знань і вмінь якого сьогодні характерна цілісність у розумінні навчально-виховних проблем – на фактологічному, теоретичному й рефлексивному рівнях. Фактологічний рівень пов'язаний зі знаннями й теоретичний – зі знаннями принципів і особливостей педагогічного процесу як системи уміннями орієнтуватись і функціонувати в усій емпіричній базі своєї професії, рефлексивний – із методологією пізнання зазначених принципів і особливостей, уміннями рефлексивної поведінки, підтримати думку, В. Афанасьєва [5] в тому, що процес професійної підготовки (професійного становлення) детермінується комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників та реалізується на основі різних психолого-педагогічних механізмів.

Інші дослідники вважають [11; 13], що внутрішнім змістом процесу підготовки, його «механізмом» є специфічна самоорганізація особистісного освітньо-розвивального простору, в якому вчитель виступає як суб'єкт свого професійного становлення, відбувається освоєння і прийняття ним змісту і

технологій сучасної освіти, формування індивідуально-творчого стилю професійної діяльності, авторської педагогічної системи.

Аналіз праць, [7; 14; 35] та ін. присвячених проблемі підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах, свідчить про складність поняття «підготовка», широту і різноманітність його трактувань.

М. Скаткін, [27] В. Шадриков [41] та ін. визначають підготовку як процес, що реалізовує цілі освіти і формування компетенцій, застосування отриманого соціального досвіду. У цьому аспекті освіта припускає створення цілісної системи неперервного навчання, розвитку і виховання людини, що забезпечує підготовку в різних сферах навчальної діяльності відповідно до освітніх потреб суб'єктів педагогічного процесу.

Характеристика професійної підготовки як процесу становлення й розвитку педагога актуалізує функції суб'єктів підготовки [15]. Так, студент, як суб'єкт підготовки, характеризується специфікою навчальної мотивації, системою стосунків, особливостями навчальної діяльності, спрямованістю пізнавальної і комунікативної активності на вирішення професійно-орієнтованих завдань. Відповідальне завдання формування студента як суб'єкта навчальної діяльності припускає, що викладач навчає його умінню планувати, організовувати діяльність, умінню повноцінно вчитися, спілкуватися, розвивати рефлексію і здатність до цілепокладання.

На думку Т. Бурлакової [10], підготовка майбутнього фахівця у ЗВО є багатоаспектною системою, що об'єднує відносно самостійні, але тісно взаємопов'язані і взаємообумовлені підсистеми:

О. Абдулліна [1] вважає, що професійна підготовка в педагогічному ЗВО є одним з найважливіших компонентів сукупності процесів навчання і виховання педагога, будучи багатосторонньою системою, що об'єднує такі організаційні форми:

- спеціально-наукову, спрямовану на озброєння глибокими і всебічними знаннями й вміннями зі своєї спеціальності;

- психолого-педагогічну (знання основ педагогіки, психології, приватних методик тощо);

- загальнокультурну.

Отже, можна констатувати з точки зору особистісно-орієнтованого підходу, що процес підготовки майбутнього вчителя є динамічною системою, спрямованою на:

- формування у кожного студента власної освітньої траєкторії, що відповідає індивідуальному стилю професійної діяльності;

- оволодіння стандартами професіоналізму;

- розвиток здатності до самовдосконалення в педагогічній діяльності.

Зasadничим зв'язком системи є рефлексія процесів діяльності й особистості.

Визначення педагогічної підготовки як формувальної процесуальної системи вимагає звернення до досліджень, що розглядають її як процес постійного особистісного і професійного розвитку педагога.

Перша щабель є вибором професії. Основне завдання цього щабеля полягає в підготовці особистості до професійно-особистісного самовизначення, як процесу вибору професії, в співвідношенні своїх можливостей і бажань з потребами соціуму, в осмисленні значущості педагогічної діяльності.

Друга щабель характеризує самовизначення в професії, оволодіння сутнісними механізмами педагогічної діяльності, готовність до трансформації досвіду, пошук і формування свого педагогічного стилю. При цьому початок навчання в педагогічному ЗВО є продовженням професійно-особистісного самовизначення особистості, пошуку власних сенсів професійно-педагогічної діяльності, а кожен етап становлення педагога припускає дотримання принципів рефлексивності, інтерактивності й проєктивності, об'єднаних ідеєю професійно-особистісного саморозвитку педагога, становлення його суб'єктом професійної діяльності й поведінки. На цьому щабелі відбувається становлення суб'єктно-авторської професійної позиції педагога, визначення системи принципів своєї професійно-педагогічної діяльності.

Третя шабель характеризує професійний саморозвиток педагога, коли його авторська концепція реалізується в системі педагогічної діяльності (авторському досвіді, освітніх програмах, проектах, що координують систему педагогічних чинників). Позиція педагога як ціннісно-сенсова освіта стає не лише основою, але і джерелом саморозвитку педагога, утвердження його професійної свободи й гідності.

Отже, специфіка професійної підготовки як процесуальної системи полягає в усвідомленні її як процесу суб'єктного становлення педагога. Елементами процесу є цілі, зміст і методи для кожного шабеля професійної підготовки, а також результати, що виражаються в змістовій характеристиці цих шаблів, у їх наступності

Крім того, в педагогічних дослідженнях поняття «підготовка» конкретизується за допомогою таких понять, як: професійні знання, уміння й навички; професійно важливі якості особистості майбутнього педагога; функціональні прояви якостей особистості педагога (рефлексія, автономність, тощо); особистісно-орієнтована професійна діяльність.

Таким чином, професійну підготовку майбутнього вчителя можна розглядати як:

- процес, спрямований на досягнення результату, вираженого у багатоаспектній готовності та професійній культурі;
- систему, що включає декілька підсистем.

Слід також зазначити, що специфічною ознакою сучасного підходу до аналізу проблем підготовки є розгляд студента педагогічного ЗВО в якості суб'єкта цього процесу.

Проте слід зазначити, що підготовка фахівця, зокрема вчителя, має й свої особливості в залежності від обраної спеціальності. Тому доречним є розгляд особливостей підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в педагогічному ЗВО.

У сучасній теорії фізичного виховання переважають підходи до обґрунтування змісту педагогічної освіти і його структури з позицій максимально

можливого відображення в ньому особливостей майбутньої професійної діяльності, тобто функцій вчителя фізичної культури.

Незважаючи на очевидну потребу методологічного аналізу компонентів і структури змісту професійної підготовки вчителя фізичної культури, не можна констатувати визначеність у вирішенні цієї проблеми. Неоднозначність підходів виявляється в різній кількості компонентів змісту професійної підготовки вчителя фізичної культури, що виділяються, в характеристиці їх змісту і визначення їх відношень.

Г. Хозяїнов, аналізуючи систему професійної підготовки в ІФК, виділив компоненти цієї системи: базисні – викладач (суб'єкт) і студент (об'єкт), зміст освіти (засоби) – і надбудовані – методи, форми організації, способи діяльності. До системотворчих чинників були віднесені мета (на початку діяльності) і результат (у процесі діяльності) [36].

В. Корецький у моделі педагогічної системи «Навчально-виховний процес в ІФК» виділяє загальноприйняті компоненти системи діяльності у зв'язку з професійною підготовкою – суб'єкт (діяльність викладача), об'єкт (діяльність учнів), засоби (зміст підготовки), результат і умови [21].

Професійна підготовка педагогічних кадрів є важливою ланкою усієї системи неперервної освіти. До чинників, що обумовлюють ефективність підготовки, може бути віднесено: рівень професійної підготовленості, модель професійно-педагогічної підготовки вчителя, педагогічне мислення, особистісний розвиток, творчу індивідуальність, уміння поєднувати теоретичний аналіз проблеми і її практичне вирішення, здатність представити курс, що вивчається, як цілісну систему знань і систему діяльності [12].

Можна констатувати, що проблема теоретичного осмислення системи професійної підготовки фахівця з вищою педагогічною освітою у сфері фізичної культури залишається відкритою.

М. Віленський і Р. Сафін визначають професійну підготовленість фахівця як комплекс загальнонаукових і спеціальних знань, умінь і навичок, вимог до фізичних і психічних, моральних і особистісних якостей, до розвитку

педагогічних здібностей, володіючи якими він може успішно виконувати свої професійні обов'язки [12].

Зміст педагогічної освіти – це система систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, якісна системна і динамічна освіта особистості, що характеризується певним рівнем її фізичного розвитку і навченості, визначає здатність учителя до ефективного вирішення завдань виховання фізичної культури особистості школяра.

У концепції загальної середньої освіти, розробленої М. Скаткіним, [27] у змісті освіти виділено чотири взаємопов'язані елементи:

1) система знань про природу, суспільство, мислення, техніку, способи діяльності, засвоєння яких забезпечує формування у свідомості учнів правильної картини світу, озброює правильним підходом до пізнавальної і практичної діяльності; 2) система загальних інтелектуальних й практичних навичок і умінь, що є основою безлічі конкретних діяльностей та забезпечують здатність молодого покоління до збереження соціальної культури; 3) досвід творчої діяльності, її основні риси, які поступово були накопичені людством у процесі розвитку суспільно-практичної діяльності, що забезпечує здатність до подальшого розвитку соціальної культури; 4) емоційно-вольового відношення до світу, один одного, що є разом зі знаннями і уміннями умовою переконань і ідеалів, формування у особистості системи цінностей [27].

З позицій функціонального підходу (а він доки переважає не лише на практиці, але і в теорії педагогічної освіти) можна говорити, що кожній функції вчителя фізичної культури повинен відповідати суворо обкреслене коло знань і умінь, а майбутній вчитель фізичної культури має бути озброєний узагальненим умінням будувати фактично рядопокладені системи фізичного виховання. З позицій комплексного підходу зміст професійної підготовки вчителя фізичної культури правомірно розглядати в єдності готовності до реалізації навчальних, розвивальних і виховуючих функцій навчання і готовності до управління навчальною і позанавчальною фізкультурною діяльністю школярів, включаючи сюди ж роботу з батьками, громадську і фізкультурно-агітаційно-

пропагандистську діяльність. При цьому в змісті підготовки вчителя фізичної культури до здійснення професійної діяльності, тобто виховання фізичної культури особистості, враховуючи діалектику загального і особливого, також необхідно виділяти два рівні, де перший – загальна (базова), а другий – специфічна підготовка з урахуванням процесу виховання фізичної культури особистості школярів. На думку Ю. Бабанського, тенденції, що намітилася, до штучного протиставлення функціонального і комплексного підходів, незважаючи на їх об'єктивне відношення як частини і цілого, необхідно протиставити їх діалектичну єдність [7]. Визначаючи співвідношення системного, цілісного і комплексного підходів, ми дійшли висновку, що комплексний підхід – це та провідна ідея, з якою повинні з'єднатися усі професійно-педагогічні уміння. Виходячи з цього, зміст професійної підготовки вчителя фізичної культури в її операціональній частині в загальному випадку, мабуть, можна визначити як готовність до реалізації комплексного підходу в усіх його аспектах. Інакше кажучи, завдання підготовки вчителя фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості не буде вирішено, якщо студенти ще у ЗВО не опанують методологію комплексного підходу, не усвідомлюють його суті і, нарешті, не засвоять конкретних шляхів і умов його практичної реалізації. Н. Тамарська зазначає, що «своєрідність здійснення комплексного підходу в умовах педагогічного навчального закладу полягає в тому, що такий підхід виступає тут не лише як принцип діяльності викладачів. Одночасно він є і найважливішим компонентом змісту освіти, «особливим предметом» засвоєння, яким повинен оволодіти кожен студент – майбутній вчитель». Звернення до праць, у яких розкривається суть комплексного підходу і шляхи його реалізації, зокрема до дослідження Ю. Сокольникова [30], дозволяє якісно доповнити відносно самостійні групи умінь відповідно до чотиріступінчастої процедури управління педагогічним процесом, тобто виділити особливе в підготовці вчителя фізичної культури, таке, що виявляється переважно у вихованні фізичної культури особистості школяра – реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури, а саме:

1. Уміння «переводити» зміст об'єктивного процесу фізичного виховання в конкретні завдання виховання фізичної культури особистості школяра: вивчення особистості й колективу учнів з метою визначення рівня підготовленості (здоров'я, статури, фізичних якостей і рухових здібностей) до ефективного сприйняття педагогічних дій, прогнозування і проектування на цій основі розвитку фізичної культури колективу й окремих вихованців; виділення комплексу фізично культурних і педагогічних завдань та визначення домінуючого завдання – фізичної досконалості.

2. Уміння побудувати і привести в рух логічно завершену систему виховання фізичної культури особистості школяра: комплексне планування педагогічних завдань; відбір оптимального змісту освіти, навчальних і позакласних фізкультурно-масових виховних заходів; оптимальний вибір і поєднання форм, методів і засобів фізичного виховання.

3. Уміння виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і чинниками фізичної культури особистості, приводити їх у дію: створення оптимальних умов (матеріальних, морально-психологічних, організаційних, гігієнічних тощо); активізація особистості школяра, розвиток його фізкультурної діяльності, що перетворює його з об'єкта в суб'єкт виховання; розвиток колективної фізкультурної діяльності; забезпечення зв'язку школи з громадськими організаціями у сфері фізичної культури.

4. Уміння обліку і оцінки результатів виховання фізичної культури особистості учнів: самоаналіз діяльності й аналіз процесів і результатів фізичної досконалості.

Слід також зазначити, що сукупність знань, умінь і навичок учителя, що зумовлюють його професійну діяльність, визначається як його компетентність, яка, в свою чергу, складається з компетенцій (ключових, загально-професійних, та професійних).

Якщо виділення в структурі змісту професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури блоків знань і умінь, або компетенцій, не викликає заперечень, то відносно досвіду творчої діяльності і, особливо, досвіду

мотиваційно-ціннісного відношення до педагогічної дійсності в середовищі педагогів немає єдності. При цьому наші респонденти – вчителі фізичної культури і викладачі – в якості головних, зазвичай, висувають два аргументи. Перший виходить з помилкового, на наш погляд, уявлення, що вчитель-початківець, що не має належного соціального і педагогічного досвіду, посправжньому творити не може; досвід творчості приходить з досвідом практичної роботи з дітьми. Заперечувати проти цього не доводиться. Проте з приведених посилок робиться нічим не аргументований висновок про недоцільність розширення змісту підготовки вчителя фізичної культури, а, отже, і спеціальної роботи щодо формування досвіду творчої діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Другий аргумент представлено в тезі про неможливість фіксації цих елементів освіти в навчальних програмах спортивно-педагогічних дисциплін.

Вирішуючи питання про способи фіксації досвіду творчої діяльності, слід виходити з того, що специфічність цього елемента фізичної культури не дозволяє виділити сувору систему дій, бо ці системи завжди оригінальні, оскільки створюються самим педагогом. В. Сластьонін, маючи на увазі педагогічну діяльність як творчий процес, зазначає, що «звертаючись до вирішення незліченної безлічі типових і оригінальних завдань, вчитель, так само як і будь-який дослідник, будує свою діяльність відповідно до загальних правил евристичного пошуку: аналіз педагогічної ситуації; проектування результату відповідно до початкових даних, аналіз наявних засобів, необхідних для перевірки і досягнення шуканого результату; оцінка отриманих даних; формулювання нових завдань» [28]. Отже, досвід творчої діяльності не вносить принципово нових знань і умінь у зміст професійної підготовки в її звичному розумінні. В той же час, представляючи педагогічну діяльність як процес вирішення взаємопов'язаної низки стратегічних, тактичних і оперативних завдань, для сприйняття студентів треба представляти зразки творчих педагогічних рішень, починаючи з досвіду С. Шацького, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. Четвертий елемент змісту підготовки учителя фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного

процесу виховання фізичної культури особистості обумовлений необхідністю формування соціальної і професійної позиції педагога, тобто системи тих емоційно-оцінних відношень до світу, педагогічної дійсності й фізкультурно-спортивної діяльності, зокрема, які є джерелом його активності. Позиція педагога визначається, з одного боку, тими вимогами, очікуваннями і можливостями, які пред'являє і надає йому суспільство. А, з іншого боку, діють внутрішні й особисті джерела діяльності – переживання, мотиви і цілі педагога, його цінності, світогляд, ідеали. Саме в позиції педагога виявляється його особистість, характер його соціального орієнтування, тип цивільної поведінки і діяльності. Можна повністю підтримати В. Сластьоніна, який стверджує, що інтегральним показником соціально активної особистості майбутнього вчителя є його професійні цінності, такі, як розуміння соціальної ролі і функцій вчителя в суспільстві, наявність суспільно значущих мотивів вибору професії вчителя і педагогічного ідеалу, мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної діяльності, професійний обов'язок і честь, гордість за свою професію, культура педагогічного спілкування з дітьми, почуття педагогічного колективізму і розуміння його функціонального значення, потреба в професійній самоосвіті і самовихованні [28]. Як видно, цей елемент змісту підготовки вчителя фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості полягає не в знаннях і уміннях, хоча і припускає їх наявність, тому він може бути зафіксований тільки на рівні завдань. Якщо в загальноосвітній школі знання і уміння є необхідною умовою формування переконань і ідеалів у їх широкому спектрі, то в професійній підготовці вони зумовлюють формування раніше всього мотиваційно-ціннісного відношення до педагогічної професії, цілей і засобів педагогічної діяльності.

Мотиваційно-ціннісне відношення до педагогічної дійсності в найширшому її розумінні зрештою виражається в спрямованості, що становить ядро особистості вчителя фізичної культури. Особливе місце в структурі спрямованості вчителя фізичної культури належить професійно-педагогічній спрямованості –

системі відношень вчителя до професії, дітей, предмету, що викладається, і самого себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Таким чином, зміст підготовки вчителя фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі, тобто до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості, ґрунтується нами розширеному трактуванні змісту педагогічної освіти в цілому.

1.2 Готовність майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності як результат його підготовки

Термін "підготовка" означає неперервний процес, мета якого полягає в формуванні такої професійної якості, як "готовність". Іншими словами, підготовка до професії представляє собою створення готовності до неї.

У теорії спеціальної педагогічної освіти проблема обґрунтування сутнісних характеристик готовності вчителя фізичної культури до професійної діяльності не є новою. Однак відсутнє єдине тлумачення цієї проблеми, і в багатьох випадках її ототожнення з іншими категоріями, що виражають сукупність професійно обумовлених вимог до праці та особистості вчителя, таких як підготовленість, компетентність, кваліфікація, майстерність, уміння, професіоналізм.

Отже, підготовленість включає різноманітні аспекти діяльності і відображається в різних проявах, таких як фізична, технічна, теоретична, тактична та психологічна підготовленість, особливо в контексті фізичної культури. Рівень професійних знань і міра їх актуалізації в конкретній діяльності відбиває компетентність, будучи аспектною характеристикою готовності.

Відповідність знань, умінь, навичок вимогам конкретної професії визначає кваліфікацію.

Максимальний рівень ефективності виконання діяльності відбиває майстерність.

Операціональний аспект діяльності, наслідування стандартів, що характеризують дії, їх послідовність і взаємозв'язок припускає умілість.

Відповідність оптимальній мірі соціальних вимог, володіння спеціальністю характеризує професіоналізм.

Термін «готовність» відбиває якість цілісності, інтегральної результативності, вирішує завдання фіксації єдності в різноманітті близьких за змістом, але різноаспектних понять. Розглядаючи готовність як продукт діяльності, що характеризується предметністю (на що спрямовано), аспектністю (склад компонентів, їх властивостей), цілісністю, репрезентативністю (представленістю адекватних спеціальностей) і мірою, то виявляється низка співвідношень відмічених характеристик схожих понять, а саме:

- готовність – цілісність;
- професіоналізм – предметність;
- умілість і компетентність – аспектність;
- кваліфікація – репрезентативність;
- майстерність – міра.

Для з'ясування, яким чином повинні змінитися умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах, необхідно розглянути поняття «готовність до професійної діяльності» та її складові.

Більшість психологів дотримуються думки, що готовність є особливим психічним станом особистості, який може виявлятися на функціональному рівні [17; 34; 38].

Психологи трактують поняття «готовність» на особистісному і функціонально-психологічному рівнях. На функціонально-психологічному рівні готовність розглядають як психічний стан, що займає проміжне положення між психічними процесами і властивостями особистості, утворює загальний функціональний рівень, на тлі якого розвиваються процеси, необхідні для забезпечення результативності професійної діяльності [16].

Враховуючи вищесказане, можна розглядати готовність до діяльності як активний стан особистості, що забезпечує її самореалізацію в постановці й вирішенні певних завдань з урахуванням конкретних умов і власного досвіду.

Педагогічні дослідження готовності людини до професійної діяльності звернені, в основному, до різних її аспектів і на основі цілісного педагогічного процесу, з урахуванням його закономірностей, рушійних сил, суперечностей. Простежується тенденція розгляду дефініції «професійна готовність», як складного комплексного утворення особистості в трьох, умовно зафіксованих, аспектах: компонентному, комплексному, інтегрованому. Компонентний аспект пов'язаний з вивченням окремих складових професійної готовності; комплексний припускає розгляд взаємозв'язків окремих компонентів й необхідність їх урахування в професійній діяльності та в процесі підготовки до неї; інтегрований пов'язаний з вивченням усіх компонентів, зв'язків і стосунків між ними у межах системного підходу в пізнанні суті предметів й явищ.

Г. Коджаспірова [20] розглядає готовність як складне особистісне утворення, багатопланову і багаторівневу систему якостей, властивостей, які у своїй сукупності дозволяють суб'єктові більш менш успішно здійснювати свою професійну діяльність. У цій якості готовність уключає: позитивне відношення до педагогічної діяльності; досить стійкі її мотиви; професійно значущі риси вдачі і здібності; педагогічно орієнтовані особливості сприйняття, уваги, мислення, пам'яті; динамізм і стійкість емоційно-вольових процесів; відповідні знання, уміння, навички і морально-етичні установки.

В. Сластьонін [28] розглядає готовність до педагогічної діяльності як єдність різних видів готовності. Під психологічною готовністю він розуміє дієвий стан особистості, що виражається в здатності до продуктивної реалізації отриманих знань, умінь і навичок, активізує діяльність і дає можливість приймати самостійне рішення при виникненні складних професійних завдань, швидко орієнтуватися, продуктивно реалізовувати прийняте рішення, створювати творчу атмосферу. Психологічна готовність припускає наявність у педагога інтересу до професійної діяльності, потреби в самоосвіті, сформованого професійного мислення, тобто сформовану спрямованість на педагогічну діяльність, установку на роботу в школі. Науково-технічна готовність – наявність необхідного обсягу педагогічних, психологічних, соціальних знань, що потрібні для компетентної педагогічної

діяльності. Практична готовність уключає наявність сформованих на необхідному рівні професійних умінь і навичок, необхідних для успішної діяльності. Психофізіологічна готовність – наявність відповідних передумов для оволодіння педагогічною діяльністю і певною спеціальністю, сформованість професійно значущих особистісних якостей. Фізична готовність припускає відповідність стану здоров'я і фізичного розвитку вимогам педагогічної професії в цілому та певній спеціальності, зокрема, це виражається у відсутності фізичних недоліків, що перешкоджають нормальній педагогічній діяльності [28].

Характерною особливістю праці вчителя є те, що він має справу як з об'єктом діяльності (навчальним матеріалом), так і з суб'єктом (окремий учень і колектив учнів). Звідси випливає подвійна спрямованість його діяльності: з одного боку, оволодіння навчальним матеріалом змушує вчителя глибоко і ґрунтовно знати свій предмет й перетворити матеріал так, щоб він був науковим, доступним і цікавим для учнів; з іншого, – вчитель повинен знати вікові особливості, інтереси, здібності учнів.

П. Єфіменко, розглядає готовність як інтегральне особистісне утворення, що включає наявність певних знань, умінь і навичок, а також комплексне індивідуально-психологічних якостей особистості, що обумовлюють високу ефективність професійного функціонування в будь-якій сфері практичної діяльності і науково-дослідної роботи [18].

Отже, аналіз наукової літератури дозволяє виділити загальне в трактуванні поняття «готовність». Передусім, це особистісна форма інтерпретації змісту освіти, яку можна розглядати як систему інтегрованих властивостей, якостей і досвіду особистості, що має властивості загальної теоретичної і методичної готовності до педагогічної праці.

1.2.1 Мотиваційний компонент готовності

Мотиваційний компонент готовності виступає як форма психічного, активно діючого стану особистості і як складна якість особистості, свого роду система

інтеграційних властивостей особистості. І у першому, і в другому випадку мотиваційна готовність – це регулятор педагогічної діяльності, передумова її ефективності.

У психології накопичений досвід виділення фундаментальних інтеграційних (цілісних) характеристик особистості. Під цілісною властивістю особистості вчителя фізичної культури ми розуміємо ті з них, які обумовлюють напрям усієї життєдіяльності й накладають свій відбиток на багато інших якостей, підпорядковують їх своїй природі, інтегрують і об'єднують в єдине ціле.

Проблема виділення інтеграційної, цілісної властивості особистості в психології не отримала однозначного рішення: у Б. Ананьєва – це «духовний центр», у Л. Божович – «спрямованість», у В. Мясичева – «відношення», у Д. Узнадзе – «установка», у Т. Шибутані – «мотиваційне ядро» тощо. Проте, дослідники єдині в тому, що всі боки особистості тісно взаємодіють один з одним, але домінуючий вплив все ж завжди залишається за її соціальним боком – світоглядом і спрямованістю, що виражають потреби, інтереси, ідеали, прагнення, моральні й естетичні якості особистості.

Найважливішою критерійною властивістю особистості, чинником суб'єктивації педагогічної діяльності слід прийняти її спрямованість. Змістовно вона включає три види: соціально-моральну, професійно-педагогічну і пізнавальну спрямованість. Спрямованість особистості вчителя фізичної культури виражається через досвід її мотиваційно-ціннісного відношення, тобто мотиваційну готовність. Таким чином, вважаємо за доцільне розглядати один з перспективних підходів, що визнають спрямованість особистості вчителя фізичної культури як провідну інтеграційну властивість, що забезпечує її індивідуальність і в той же час зв'язок з навколишнім світом.

Слід зазначити, що загальна спрямованість особистості тісно пов'язана з професійною спрямованістю особистості учителя, що розуміється як:

- вибіркоче позитивне відношення до педагогічної професії (Н. Левітов, В. Сластьонін, А. Щербаков та ін.);
- система мотивів професійної педагогічної діяльності (П. Шавир та ін.);

- інтерес до професії учителя і схильність займатися нею (Н. Кузьміна, А. Чорних та ін.).

Так, А. Чорних розглядає професійно-педагогічну спрямованість як якість особистості, що характеризує стійкий інтерес до професії в єдності із загальнотеоретичною і пізнавальною активністю, виражається в прагненні й готовності відповідально виконувати свої педагогічні обов'язки. На думку автора, професійно-педагогічна спрямованість виростає з інтересу до професії та пізнавального інтересу до спеціальності.

В. Сластьонін професійно-педагогічну спрямованість особистості вчителя вважає вирішальною ознакою його професійної придатності: «Найбільш активною її формою є схильність, що виступає як потреба в педагогічній діяльності, як рушійна сила розвитку педагогічних здібностей, як одна з передумов досягнення педагогічної майстерності» [28].

Узагальнюючи наробики вчених, можна стверджувати, що професійно-педагогічна спрямованість майбутнього вчителя фізичної культури є інтегральною динамічною властивістю особистості, що виражає домінуючі усвідомлювані й неусвідомлювані відношення до педагогічної професії, які зумовлюють підготовку до майбутньої діяльності і успішність її здійснення.

1.2.2 Теоретичний компонент готовності

Теоретичний компонент готовності майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності включає систему знань (педагогічних, психологічних, валеологічних, фізіологічних, фахових тощо).

Так, наукові знання в галузі педагогіки, на думку В. Краєвського [22], можуть бути поділені на дві групи. До першої групи відносяться знання, які педагогічна наука отримує, реалізуючи свою науково-теоретичну функцію. Такі знання відбивають педагогічну дійсність в тому її вигляді, як вона є. Користуючись філософською термінологією, можна сказати, що це знання про суттєве: про педагогічні факти (явища), про суть і закономірності педагогічного

процесу, вже побудованого, здійсненого насправді. Такі знання включені в опис досвіду педагогічної роботи, в теоретичні праці по педагогіці. Друга група – в найширшому сенсі норми, регулятиви педагогічної діяльності. Ці знання, які педагогіка отримує, реалізуючи свою конструктивно-технічну функцію, відбивають педагогічну дійсність такою, якою вона має бути. До групи спеціальних знань можна віднести знання про теорію і методику фізичного виховання, про те, як треба планувати, здійснювати удосконалювати педагогічну дійсність відповідно до цілей цілісного формування фізичної культури особистості, поставлених суспільством і конкретними умовами, в яких протікає процес виховання фізичної культури особистості. Сюди відносяться загальні принципи навчання і виховання, принципи навчання руховим умінням, навичкам і окремим предметам, педагогічні правила, методичні рекомендації тощо.

На думку М. Левіна [24], основу структуризації педагогічного знання повинні складати методологічні уявлення про людину. У зв'язку з цим він виділяє соціологічний і антропологічний рівні педагогічного знання. Перший включає уявлення про виховання як громадське явище, його зв'язок з іншими процесами в суспільстві (право, матеріальне виробництво, мова тощо) і зв'язок педагогіки як науки про виховання з іншими науками. Антропологічний рівень – це знання про закони суб'єктивного самостановлення особистості в системі громадських стосунків і власне педагогічне знання про педагогічну систему (педагогічний процес, зміст, педагогічна технологія, соціально-психологічні знання, знання про соціально-педагогічну творчість у різних типах навчально-виховних установ).

О. Абдулліна в змісті педагогічної освіти пропонує виділяти фундаментальні методологічні знання (знання методології педагогічної науки, знання теорії навчання, знання теорії виховання, знання теорії управління школою); теоретико-практичні знання про окремі сторони навчання і виховання, про передовий педагогічний досвід щодо навчання і виховання, управління школою; методичні знання про форми організації, методи і прийоми навчання і виховання [1].

Спробуємо співвіднести виділені О. Абдулліною групи знань з першим елементом змісту освіти І. Лернера і М. Скаткіна, де маються на увазі знання, що

забезпечують «формування в свідомості правильної діалектико-матеріалістичної картини світу» і «правильного методологічного підходу до пізнавальної і практичної діяльності». Відразу стає очевидним, що слід розрізняти представлені авторами знання. До блоку, представленого О. Абдулліною, до першого елементу змісту можуть бути включені тільки «фундаментальні методологічні знання». Не порушуючи досконально питання, що означає «правильна діалектико-матеріалістична картина світу» стосовно відображення педагогічної дійсності, окреслимо те коло знань, засвоєння яких забезпечить її (правильну картину світу) формування. По-перше, це наукові уявлення про методологічні основи і категорії педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості: співвідношення понять виховання фізичної культури особистості як соціальне явище і функція суспільства, як цілеспрямований процес, що організується різними соціальними інститутами, як суб'єктивний чинник виховного процесу – як діяльність, фізично культурне навчання як одна із сторін формування особистості; мета фізично культурного виховання особистості і умови її досягнення; закономірності розвитку і соціального формування особистості; об'єктивність цілісності педагогічного процесу, його суть, закономірності і принципи організації; комплексний підхід до виховання фізичної культури особистості. По-друге, – це знання специфіки прояву категорій матеріалістичної діалектики в педагогічній дійсності: частина і ціле; загальний, особливий і одиничний зміст і форма; необхідність і випадковість (стохастичність педагогічного процесу); категорії міри, часу тощо. По-третє, знання законів вікового анатомо-фізіологічного і психічного розвитку в процесі онтогенезу.

Засвоєння цих знань покликане озброїти майбутнього вчителя фізичної культури правильним методологічним підходом до пізнання педагогічної дійсності, використання педагогічних технологій в освітній галузі «Фізична культура», створених на основі нових педагогічних концепцій. Природно, що досконале володіння цим методом зажадає і конкретних психолого-педагогічних знань про окремі сторони педагогічних явищ.

Педагогічна свідомість, будучи вищим рівнем активності педагога-професіонала, відбиває педагогічну дійсність у формі чуттєвих і раціональних (уявних) образів, передбачаючи тим самим його практичні дії і надаючи їм цілеспрямованого характеру. Зміст педагогічної свідомості зумовлює також характер перетворення педагогічної дійсності у внутрішньому плані, у вигляді уявлень, думок, ідей і інших компонентів духовного порядку, що зрештою виражаються в знаннях і переконаннях.

В. Сластьонін і В. Тамарін разом з сукупністю педагогічних поглядів, ідей і теорій до об'єктів педагогічної свідомості відносять, крім того, педагогічну діяльність і громадські виховні стосунки, що «забезпечують відтворення соціального досвіду в індивідові, переклад людської культури в індивідуальну форму існування» [28].

Педагогічна свідомість уключає і аксіологічний аспект, в якому виражається його вибірковість, що виявляється у відношенні до вироблених суспільством і прийнятих суб'єктом свідомості цінностей. Нарешті, педагогічна свідомість разом з відношенням суб'єкта педагогічного процесу до цінностей педагогічної діяльності включає і його відношення до самого себе (самосвідомість). Воно формується на основі співвідношення власних установок і ціннісних орієнтацій з позицією інших людей та громадської думки, що склалася, яка об'єктивно відбиває явища дійсності й педагогічних парадигм.

Отже, оскільки педагогічна свідомість, як структурний елемент суспільної свідомості може знаходитися на психологічному, ідеологічному і теоретичному рівнях, то і вчитель, будучи активним носієм теоретико-педагогічної свідомості, повинен мати щось таке, що не можна звести до знань, стосунків і самосвідомості як форм прояву свідомості. В. Сластьонін і В. Тамарін, враховуючи цей факт, справедливо піднімають питання про формування педагогічної свідомості до проблеми методологічної культури вчителя [28].

Методологічна культура вчителя своє концентроване вираження знаходить в особливому стилі мислення, яке визначає готовність до аналізу, узагальнення і перетворення педагогічних ситуацій, до ухвалення рішення про вибір,

застосування і створення засобів педагогічної дії, що відповідають цим ситуаціям. До мислення цього типу, на думку В. Сластьоніна і В. Тамаріна, відноситься педагогічна рефлексія, як здатність учителя усвідомлювати свої стани, зіставляти свої завдання, свої дії і результати, що досягаються, в реальних педагогічних ситуаціях з метою контролю, оцінки, корекції і вдосконалення педагогічної діяльності. Ми вважаємо, що формування методологічної культури мислення вчителя фізичної культури відповідно до особистісно-діяльнісного підходу повинне знайти своє гідне місце в цілеспрямованій діяльності викладачів ВНЗ щодо формування готовності вчителя фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості школяра.

Отже, розглянуті вище точки зору на проблему професійної педагогічної свідомості виявляють обумовленість динаміки готовності вчителя фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості школяра за рівнем сформованості його педагогічної свідомості і стилю науково-педагогічного мислення.

Відповідно до вимог цілісного підходу організація процесу формування педагогічної свідомості повинна орієнтуватися на його інтеграційні характеристики, що концентровано виражають його суть.

Розвинене педагогічне мислення, що забезпечує глибоке сенсове розуміння педагогічної інформації, заломлює знання і способи діяльності через призму власного індивідуального досвіду і допомагає набувати особистісного сенсу професійної діяльності.

1.2.1 Практично-творчий компонент готовності

Вчитель фізичної культури повинен повною мірою володіти практичними діями, які складаються з цілої низки прийомів і операцій, спрямованих на створення необхідних умов для здійснення навчально-виховної роботи з учнями (розподіл обов'язків членів колективу, визначення місця роботи і розміщення учнів, послідовність діяльності учнів, створення умов для самоконтролю і

взаємоконтролю, порядок зміни видів діяльності або етапів виконання завдань). Означені практичні дії є основою практично-творчої готовності вчителя фізичної культури.

Значна частина цих знань може стати необхідною передумовою «інтелектуальних і практичних умінь і навичок» – другого елементу змісту педагогічної освіти майбутнього вчителя фізичної культури.

Природно виникає питання про якість знань. Якщо під ним розуміти відображення властивостей речей (процесів, явищ), перероблені в категоріях людського досвіду, то залежно від того, які пізнавальні процеси беруть участь у відображенні, знання можуть бути науковими і емпіричними. Наукове знання відображене в поняттях при безпосередній участі абстрактного мислення. Тому обґрунтованим видається твердження О. Абдуллоєвої про суть педагогічних умінь як форму функціонування саме теоретичних знань. У педагогічних уміннях «результуються передусім психолого-педагогічні знання, а також теоретичні знання по спеціальних і суспільно-політичних дисциплінах» [1]. Отже, визнаючи велике значення систематичної і цілеспрямованої роботи щодо озброєння майбутніх учителів фізичної культури спеціальними психолого-педагогічними знаннями, так само як і спортивно-педагогічними знаннями (теорії і методики навчання руховим умінням і навичкам), – завжди науковими, слід формувати відношення до них як до першооснови, необхідної для вироблення педагогічних умінь.

Л. Спірін у визначення суті педагогічних умінь вдало ввів філософську категорію «міри», підкреслюючи тим самим динамічність уміння як компонента педагогічної діяльності. В той же час в його розумінні суті педагогічних умінь як «заходів успішності евристичної педагогічної дії» [31] простежується ототожнення «уміння» і «дії», що представляється недостатньо коректним для чіткого визначення. Мабуть, правильніше говорити про систему дій або ширше – розглядати уміння як систему, структурними компонентами якої є дії. Підтвердженням тому є можливість виділити іншу загальну для різноманітних умінь ознаку, яку вдало формулює О. Абдуллоєва, а саме: «певна кількість

цілеспрямованих і взаємопов'язаних дій, що виконуються в певній послідовності» [1].

Враховуючи відмічені ознаки, можна зробити висновок: педагогічні уміння вчителя фізичної культури – це система дій (частина з яких може перейти в навички), що послідовно розгортаються в зовнішньому або внутрішньому плані, заснованих на теоретичних знаннях і спрямованих на вирішення освітніх завдань і виховання фізичної культури особистості.

Таке розуміння суті педагогічних умінь має прямий вихід в практику педагогічної освіти майбутнього вчителя фізичної культури. По-перше, цим визначенням підкреслюється головна роль теоретичних знань у формуванні практичної готовності майбутніх учителів фізичної культури, єдність теоретичної і практичної підготовки. По-друге, воно націлює на формування в єдності умінь «педагогічно мислити» і «педагогічно діяти» (по термінології В. Сластьоніна), що виявляються відповідно як система ідеальних і система практичних дій. По-третє, підкреслюється з урахуванням категорії «міри» багаторівневий характер умінь від репродуктивного до творчого і можливості їх вдосконалення шляхом автоматизації окремих дій. Нарешті, оголюється внутрішня структура уміння, тобто взаємообумовлений зв'язок дій (компонентів уміння) як відносно самостійних приватних умінь. Це відкриває можливості для групування педагогічних умінь на різних підставах і їх умовного розкладу в практичних цілях.

До теперішнього часу в теорії педагогічної освіти склалися, принаймні, три класифікації педагогічних умінь:

- по функціях постановки і вирішення різного класу педагогічних завдань (Л. Спірін), по педагогічних функціях учителя-вихователя (О. Абдулліна, Н. Кузьміна, А. Щербаков, та ін.);
- по етапах управління навчально-виховним процесом (В. Сластьонін та ін.).

Частіше ж дослідники йдуть шляхом механічного продукування умінь від знань, керуючись формулою «уміння – знання у дії». В результаті і в теорії, і на практиці виявляються незалежними, рядопокладеними досить великі групи умінь.

Такий підхід можливий, але нераціональний. Не випадково в педагогічній літературі висловлювалася раніше і зараз думка про доцільне розмежування найбільш загальних так званих інтегральних або «наскрізних» умінь, які є невід'ємним компонентом діяльності педагога будь-якої спеціальності при організації різного виду педагогічної діяльності, і приватних умінь. Спроби обійти загальні уміння завжди залишаються безуспішними, а перелік приватних доходить до декількох десятків і навіть сотень.

У наведеному вище визначенні педагогічних умінь вчителя фізичної культури теж нібито міститься вказівка на існуючу можливість, а, отже, і необхідність встановлення суворого переліку відносно самостійних систем педагогічних дій (частини умінь) відповідно до завдань виховання фізичної культури особистості. Проте зробити це, поставивши таке завдання, не представляється можливим, оскільки між завданнями і педагогічними діями немає однозначної відповідності. Одне і те ж завдання може бути вирішене різними шляхами, застосуванням адекватних для кожного конкретного випадку умінь.

Висловлені допущення, які, здавалося б, націлюють на пошук і ухвалення компромісного рішення, насправді орієнтують теоретиків і практиків на врахування об'єктивного факту, обумовленого вище і що полягає в тому, що зміст готовності майбутніх вчителів фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості у будь-якому випадку являє собою діалектичну єдність загального і особливого, де загальне виражається в універсальних загальнопедагогічних уміннях, а особливе – в уміннях, що забезпечують успішне здійснення виховання фізичної культури особистості учнів. Фізична досконалість – найвищий рівень розвитку фізичної культури особистості, при якому повна єдність, взаємодія і гармонійність глибоких знань в галузі всебічного фізичного розвитку, якнайповнішого об'єму високорозвинених рухових навичок і умінь, фізичних якостей і функціональних можливостей різних органів.

До загальнопедагогічних умінь є усі підстави в першу чергу віднести уміння педагогічно мислити і педагогічно діяти. В. Сластьонін у цьому вбачає «уміння

самостійно аналізувати педагогічні явища, тобто розчленовувати явища на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули, засоби, форми прояву), уміння осмислювати кожен частину у зв'язку з цілим і взаємодії з провідними сторонами, знаходити в теорії навчання і виховання ідеї, висновки, закономірності, адекватні логіці даного явища; уміння правильно діагностувати явище, тобто визначати, до якої категорії психолого-педагогічних понять належить явище в цілому; уміння знаходити основне педагогічне завдання (проблему) і способи її оптимального рішення». Неважко бачити, що уміння педагогічно мислити і педагогічно діяти органічно пов'язане з умінням піддавати педагогічні чинники і явища теоретичному аналізу. Розуміючи під педагогічним фактом той або інший тип виховного відношення, В. Сластьонін вважає, що його аналіз містить в собі: вичленення факту або явища, його відособлення від інших фактів і явищ; встановлення складу елементів цього факту або явища; розкриття змісту кожного з елементів цієї структури; виділення ролі кожного з елементів; демонстрацію зв'язку цього елемента з іншими елементами структури; проникнення в процес формування цілісного явища; визначення місця цього цілісного явища в характеристиці виховного процесу або в навчанні особистості [28]. Об'єднує ці два вкрай важливих уміння те, що в їх основі лежить складний процес переходу від конкретного до абстрактного, який може протікати на інтуїтивному, емпіричному і теоретичному рівнях, доведення уміння до теоретичного рівня, де і будуть потрібні спеціальні знання – одна з істотних сторін навчання студентів педагогічній майстерності. Досвід показує, що система доцільно підібраних вправ щодо аналізу педагогічних фактів і явищ, спрямованих на вироблення умінь педагогічно мислити і діяти, неминуче призводить до вироблення головного «універсального» уміння, що забезпечує успіх в навчально-виховній роботі – уміння вирішувати педагогічні завдання. А. Акімова бачить в ньому «складне, творче, що включає уміння аналізувати педагогічний процес, уміння бачити і формулювати педагогічні завдання, уміння скласти план і знаходити оптимальний варіант його рішення» [2]. Вирішенню педагогічних завдань потрібно навчати спеціально, маючи при цьому на увазі, що основна

увага має бути націлена на озброєння студентів не стільки технікою, скільки методикою (технологією) виконання дій. В. Сластьонін вважає, що «якщо такий підхід важливий при навчанні будь-якому виду діяльності, то він тим більше потрібний в підготовці вчителя». Тільки за цієї умови вчитель-вихователь фізичної культури особистості підходить до вибору оптимального рішення на професійному рівні.

Отже, вміння вирішувати педагогічні завдання є потрібним узагальненим педагогічним умінням, яким у процесі професійної підготовки повинен оволодіти майбутній вчителя фізичної культури. Це уміння виявляється при реалізації вчителем фізичної культури всіх соціально і професійно обумовлених функцій.

Необхідно також розглянути суть педагогічних умінь, а також з якими з них, у першу чергу, повинні оволодіти студенти факультету фізичної культури, готуючись до професійної діяльності, зокрема до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості школяра.

Практична готовність учителя фізичної культури виявляється через конструктивні, комунікативні, організаторські, дослідницькі уміння, що мають свою специфіку, оволодіння якими є необхідною умовою формування фізичної культури школярів.

Конструктивно-змістова діяльність полягає у відборі, аналізі навчально-виховного матеріалу відповідно до цілей і завдань навчання, виховання, враховуючи при цьому рівень здатності учнів до навчання і вихованості. У цьому виді діяльності значне місце займає планування позакласної і масової фізкультурної роботи, педагогічно доцільне визначення доручень для окремих учнів і колективу тощо.

Конструктивна діяльність у позакласній роботі отримує своє вираження в перспективному і поточному плануванні. Перспективний план дозволяє заздалегідь намітити найбільш важливі фізкультурні заходи і включає планування: роботи секцій, внутрішньошкільних змагань з урахуванням плану-календаря району, міста, підготовка громадських інструкторів-діячів і суддів по

спорту, проведення оздоровчих заходів у режимі дня (фізкультхвилинки, гімнастика під час перерв, гімнастика до занять) і в позакласних заходах.

Конструктивно-матеріальна діяльність вчителя фізичної культури полягає в проектуванні і створенні матеріальної і технічної бази для занять фізкультурою і спортом: облаштування спортивних залів, конструкцію і використання різного спортивного інвентарю і устаткування, раціональних технічних засобів і устаткування на місцях занять для молодших, середніх, старших класів учнів, ця діяльність також пов'язана із залученням усього вчительського колективу для спільної участі у виготовленні різних технічних засобів навчання.

Ми підтримуємо точку зору В. Гриньової, яка під комунікативними вміннями вчителя розуміє «способи комунікативної діяльності особистості на основі набутих знань про спілкування».

Під організаторськими вміннями прийнято розуміти готовність (на основі знань і досвіду) до здійснення системи практичних дій, спрямованих на регуляцію діяльності колективу з метою виконання навчально-виховних завдань. Організаторські вміння є системою психічних і практичних дій, спрямованих на координацію діяльності організатора і взаємозв'язку його з колективом.

Дослідницькі вміння вчителя фізичної культури спрямовані на постійне підвищення своєї кваліфікації, передачу свого досвіду іншим (активна участь у різних методичних науково-практичних конференціях тощо), прагнення до професійного вдосконалення. Дослідницькі вміння включають: вивчення об'єкту діяльності (учнів), вміння аналізувати навчальний матеріал, вивчення змісту, засобів, форм і методів, за допомогою яких ця діяльність здійснюється, аналіз власного досвіду і досвіду інших учителів.

Отже розглядаючи готовність вчителя фізичної культури до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості школяра, можна зробити висновок, про те що для організації навчально-виховного процесу в рівній мірі потрібна актуалізація усіх груп педагогічних умінь (конструктивних, організаторських, комунікативних і гностичних).

Модель практичної готовності вчителя фізичної культури в структурі підготовки до професійної діяльності ми представляємо в такому вигляді (див. рис. 1.1).

Рисунок 1.1. Модель змісту практичної готовності вчителя фізичної культури

Ця модель дозволяє вичленувати «точки» прояву особливого в змісті педагогічної освіти при виконанні вчителем фізичної культури своїх професійних функцій. Проведений нами аналіз однозначно показує, що специфіка діяльності вчителя фізичної культури переважно виявляється в конструктивних (аналітичних, прогностичних, проектних), організаторських (мобілізаційних, інформаційних, розвивальних, орієнтаційних) уміннях, а також уміннях, пов'язаних з якісним виконанням рухових дій, тобто володіння технікою виконання фізичних вправ шкільної програми.

Практична готовність, як мотиваційна і теоретична, має бути пронизана педагогічною свідомістю і почуттями. Крім того, вона має бути наближена до рівня творчої педагогічної діяльності і самої готовності вчителя до продуктивної педагогічної творчості, тобто креативності. А тому мова повинна йти про практично-творчу діяльність учителя фізичної культури.

Таким чином, теоретичною основою побудови системи формування творчої готовності можуть служити виділені етапи професійного становлення особистості вчителя як носія фізичної культури.

Самосвідомість учителя не лише сприяє формуванню інтеграційного образу "Я", але і побудові деякої теоретичної моделі, що здійснює вплив на вирішення індивідуальних професійних проблем, пов'язаних з реалізацією своїх творчих можливостей. Опосередковуючи численні форми творчої діяльності, виступаючи необхідною умовою, самосвідомість впливає на оптимальність, інтенсивність, спрямованість і об'єктивність самооцінки творчої активності індивіда, забезпечуючи стан внутрішньої стійкості.

Творчий характер педагогічної діяльності, обумовлюючи особливий стиль розумової діяльності особистості, пов'язаний з новизною і значущістю її результатів, викликає складний синтез усіх психічних сфер (пізнавальної, емоційної вольової і мотиваційної) майбутнього вчителя. Особливе місце в ньому посідає розвинена потреба творити, яка утілюється в специфічних здібностях і їх прояві. Однією з таких здібностей є інтеграційна високодиференційована здатність мислити. Здатність педагогічного мислення, що є за своєю природою і

змістом дивергентним, забезпечує активне перетворення інформації, вихід за межі тимчасових параметрів педагогічної реальності. Ефективність педагогічної діяльності залежить не тільки і не стільки від знань і навичок, скільки від здатності використати в педагогічних ситуаціях інформацію різними способами і в швидкому темпі. Розвинений інтелект дозволить майбутньому вчителю пізнавати не окремі одиничні педагогічні факти і явища, а пізнавати педагогічні ідеї, теорії навчання і виховання. Рефлексивність, гуманізм, спрямованість в майбутнє і ясне розуміння засобів, необхідних для педагогічного самовдосконалення і розвитку особистості майбутнього фахівця, є характерними властивостями інтелектуальної компетентності вчителя. Розвинене педагогічне мислення, що забезпечує глибоке сенсове розуміння педагогічної інформації, заломлює знання і способи діяльності через призму власного індивідуального досвіду і допомагає набувати особистісного сенсу педагогічної діяльності.

Особистісний сенс педагогічної діяльності вимагає досить високої міри активності, здатності управляти, регулювати свою поведінку відповідно до виникаючих або спеціально поставлених педагогічних завдань. Саморегуляція, як вольовий прояв особистості, розкриває природу і механізм таких рис особистості вчителя, як ініціативність, самостійність, відповідальність тощо.

Творчу особистість характеризують такі риси, як готовність до ризику, незалежність суджень, імпульсивність, критичність суджень, самобутність, сміливість уяви і думки.

У сучасній еврилогії поняття «творча особистість» характеризується, як тип особистості, для якої характерна стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творча активність, що виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей і які дозволяють їй досягти прогресивних, соціально і особистісно-значущих творчих результатів в одному або декількох видах діяльності.

Таким чином, мотиваційна, теоретична і практично-творча готовності і креативність учителя фізичної культури в структурі його професійної готовності до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури

особистості школярів тісно взаємозв'язані і взаємообумовлені. Їх єдність зрештою виражається в стилі педагогічної діяльності і мислення, які, у свою чергу, виявляються в характері вирішення навчально-виховних завдань і конкретних результатах формування фізичної культури особистості школярів. Єдність відносно самостійних видів готовності вчителя фізичної культури, а, отже, і цілісність його особистості, залежить від рівня розвитку професійної самосвідомості.

У контексті нашого дослідження необхідно зазначити, що система підготовки сучасного вчителя фізичної культури передбачає не тільки оволодіння вміннями, що безпосередньо пов'язані з навчально-виховним процесом (конструктивними, комунікативними, організаторськими, дослідницькими тощо), але й вміннями здійснювати такі види професійної діяльності, важливість яких сьогодні значно підвищилася, а саме: діагностичну діяльність, яка спрямована на забезпечення системного вивчення рівня фізичного розвитку аналізу кожного окремого учня й на основі одержаних даних прогнозувати подальше фізичне вдосконалення, передбачення можливих наслідків; реабілітаційну діяльність, що зорієнтована на відновлення знижених у процесі праці або інтенсивних занять іншими видами діяльності фізичних, психічних, інтелектуальних властивостей учнів, на розробку методичного забезпечення і здійснення реабілітаційних програм для учнів, що мають вади зі здоров'ям, лікувальне застосування фізичних вправ з метою відновлення пошкоджених підсистем організму школяра; репродуктивну діяльність, яка передбачає створення в навчальному закладі соціально-культурного середовища, спрямованого на культивування фізичної культури і спорту серед усіх суб'єктів педагогічного процесу (школярів та їх батьків, учителів та інших педагогів); спортивну діяльність, котра забезпечує розкриття максимальних можливостей учнів, її потенційних резервів, задоволення потреби у змагальній діяльності, досягнення певних спортивних висот; освітньо-пропагандистську діяльність, що включає навчальну діяльність, яка спрямована на засвоєння суспільно-історичного досвіду людства в галузі фундаментальної теорії й освіти про фізичний розвиток людини, забезпечення раціонального

формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок, необхідних у житті, та виховну діяльність, яка полягає у використанні спеціальних фізичних вправ для формування фізично, психічно й соціально зрілої особистості; профілактичну діяльність (або діяльність з формування здорового способу життя), котра пов'язана із забезпеченням оптимального розвитку властивих людині фізичних якостей і на їх основі вдосконалення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я школярів.

Практично-творчий компонент професійної готовності вчителя фізичної культури виявляється через комплекс загальнопедагогічних умінь (інтелектуальних, конструктивних, комунікативних, організаторських, тощо) і специфічних умінь (умінь здійснювати реабілітаційну, репродуктивну, спортивну, профілактичну, освітньо-пропагандистську діяльність), що мають свою специфіку, оволодіння якими є необхідною передумовою успішності в майбутньому виховання фізичної культури школярів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи досліджень та організовані дослідження:

- теоретичний аналіз та узагальнення даних літератури;
- вивчення документальних матеріалів;
- педагогічні методи досліджень;
- методи визначення рівня фізичної працездатності;
- методи визначення показників захворюваності та рівня фізичного здоров'я;
- методи математичної статистики.

Теоретичний аналіз та узагальнення даних літератури.

Вивчення літератури дозволило сформулювати проблему, визначити ступінь актуальності питань, які вирішуються в ході досліджень, теоретично обґрунтувати мету та завдання роботи, проаналізувати з даних позицій результати, отримані під час власних досліджень. Проаналізовано літературу з проблеми теоретичного змісту підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності у закладах освіти.

Теоретичне знання трансформує результати, які отримані на стадії емпіричного пізнання, в більш глибокі узагальнення та приводить до розкриття суті явищ першого, другого і т.д. порядків, закономірностей виникнення, розвитку та зміни досліджуваного об'єкта. У нашому дослідженні методи аналізу і синтезу наукової літератури застосовувалися на початку роботи задля визначення та формування дисертабельного об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження; під час проведення експерименту з метою його корегування та при підведенні підсумків роботи, формулюванні висновків і практичних рекомендацій. Робота зі спеціальною науково-методичною літературою передбачала складання

бібліографії, реферування, конспектування, анотування, цитування, аналіз отриманого теоретико-емпіричного матеріалу. Робота з інформаційними джерелами включала пошук веб-сайтів, веб-сторінок, що дозволило проаналізувати передові теоретико-практичні доробки спеціалістів із різних країн світу, провести аналітику отриманого матеріалу.

Метод порівняння був частково використаний в констатувальному експерименті (при дослідженні стану біогеометричного профілю постави студентів з різними типами тілобудови та рівнями фізичної підготовленості тощо) та досить широко у формувальному при визначенні ефективності впроваджених заходів. Узагальнення застосовувалося на всіх етапах теоретичного та емпіричного дослідження. Для формулювання висновків було використано індуктивний та дедуктивний методи.

Соціологічні методи дослідження (інтерв'ю та анкетне опитування). Інтерв'ю проводилися безпосередньо із викладачами, студентами закладів вищої освіти (ЗВО) з метою отримання інформації про особливості організації процесу фізичного виховання студентської молоді. Анкетування, як метод, вигідно вирізняється серед інших широтою охоплення одиниць дослідження, оперативністю отримання фактичного матеріалу та зручністю його подальшої технічної обробки.

Педагогічне спостереження, як метод емпіричного рівня досліджень, використовувався нами для ознайомлення з процесом організації фізичного виховання на кафедрі теорії і методики фізичного виховання К-ПНУ.

Методи математичної статистики.

Обробка результатів досліджень проводилася з обчисленням наступних показників:

- достатньою чисельністю вибірки (n);
- середньоарифметичного значення показників (x);
- середньоквадратичного відхилення (σ);
- стандартної помилки середньоарифметичного показника (m);
- коефіцієнта варіації (v) [39].

Парний кореляційний аналіз матеріалів використовувався для обґрунтування спрямованості занять залежно від рівня здоров'я.

Для аналізу достовірності відмінностей між вибірками задавалася рівняння надійності $p = 5\%$ (0,05). Використовувався параметричний критерій Стюдента [39, с. 89].

Отриманий матеріал обробили комп'ютерною програмою «Діаста».

Для побудови номограми визначали залежність між змінними. Номограма – це графічне зображення залежності між змінними. Ця залежність може бути відображена за допомогою формули, тобто функціонально. Номограма складається з прямокутної сітки та шкал. Одна із шкал (як правило, ліва) вибирається рівномірною, позначимо точки цієї шкали як змінну x . Друга (права) шкала будується за точками y , кожна з яких знаходиться за формулою, що описує залежність $y = f(x)$. Знаючи цю залежність, легко побудувати дві прямі із відповідними шкалами [39, с. 110].

Номограма будується для того, щоб швидко за двома значеннями (точками x та y) визначити третю величину, значення якої знаходяться на середній шкалі. Для побудови середньої шкали, значення якої відповідають певним x і y , необхідно з'єднати точки x і y (зручно використовувати точки, які відповідають максимальним та мінімальним значенням діапазонів зміни середньої шкали) прямими, перетин яких і визначить середню шкалу та її значення.

Залежність між двома випадковими величинами x та y можна виразити за допомогою рівняння регресії $y=g(x)$, для розрахунку рівнянь регресії використовувався професійний пакет для обробки та аналізу статистичної інформації Statistica 6.0.

2.2 Організація дослідження

Завдання дослідження вирішували у три взаємопов'язані етапи.

На першому етапі (жовтень-листопад 2022 року) було проведено аналіз науково-методичної літератури, який дозволив визначити стан досліджуваної

проблеми та розробити програму дослідження. Досліджували компоненти підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності. Систематизовано розділи роботи «Теоретичне обґрунтування змісту підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності у» та «Методи та організація досліджень».

На другому етапі (листопад 2022 – травень 2023 року) проводився формувальний педагогічний експеримент в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

У структурі готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури Було виокремлено мотиваційний, теоретичний та практично-творчий компоненти, кожен з яких має специфічні цільові функції і в цьому сенсі – відносно самостійні. Цей склад компонентів професійної готовності забезпечує її змістову базу, що визначає можливість здійснення різних видів професійно-педагогічної діяльності в повному обсязі..

На третьому етапі (липень – жовтень 2023 року) Проведено математичну обробку результатів та зроблено порівняльний аналіз даних за результатами формувального педагогічного експерименту. Отримані дані дозволили обґрунтувати теоретичний зміст підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Узагальнювали одержані результати, формулювали висновки, оформлювали дипломну роботу магістра.

РОЗДІЛ 3

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Системний підхід до проблеми підготовки майбутнього вчителя фізичної культури

Необхідно розкрити суть системного підходу до проблеми підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Системний підхід характеризується такими особливостями:

- опис елементів цілісної системи не має самостійного значення; кожен елемент описується не як такий, а з урахуванням його місця в структурі цілого;
- один і той же об'єкт виступає в системному дослідженні як такий що має одночасно різні характеристики, параметри, функції і навіть різні принципи будови;
- дослідження системного об'єкту невід'ємне від вивчення умов його існування;
- специфічною для системного підходу є проблема породження властивостей цілого з властивостей елементів і, навпаки, породження властивостей елементів з характеристик цілого;
- у системному дослідженні недостатні лише причинні пояснення функціонування об'єкту; для великого класу систем характерна доцільність як невід'ємна риса їх поведінки;
- джерело перетворень системи або її функцій лежить зазвичай в самій системі; вона є системою, що самоорганізується.

А. Арсеньєв і Ф. Королюв вважають, що суть системного підходу, полягає в тому, що «досліджуване явище не виривається з комплексу інших, з ним

пов'язаних, а розглядається як деяка частина цілісності, залежна від інших її компонентів і, в свою чергу, яка впливає на них» [3].

Зокрема Т. Ільїна наголошує на необхідності системного підходу до дослідження педагогічних об'єктів. Акцентуючи увагу на тому, що головною відмінною рисою системного підходу є цілісність сприйняття досліджуваного об'єкту, а об'єктом системного дослідження, у свою чергу, може стати таке явище, яке може бути віднесене до категорії систем, тобто таких явищ і об'єктів педагогічної реальності, які не зводяться до суми складових елементів, а є розчленованою в інтересах глибокого пізнання цілісністю [19].

Використання системного підходу до дослідження проблем підготовки вчителя дозволяє розглядати педагогічний процес як систему.

В. Беспалько представляє педагогічну систему як «деяку впорядковану сукупність засобів і методів реалізації алгоритмів управління педагогічним процесом», «систему управління педагогічним процесом, що складається з діалектичної суми дидактичного і виховного процесів» [8].

На думку С. Смирнова, при системному підході педагогічна система розглядається як сукупність взаємопов'язаних компонентів: цілі освіти, суб'єкти освітнього процесу, зміст освіти, методи і форми педагогічного процесу і матеріальна база [29]. Саме з цих позицій розглядають процес підготовки майбутнього вчителя.

Таким чином, системний підхід орієнтує на розгляд багатовимірних і багаторівневих педагогічних явищ з точки зору таких категорій, як «система», «відношення», «зв'язок», «взаємодія», «структура», що дає можливість створювати адекватні дійсності моделі складних об'єктів і процесів. Системний підхід дозволяє виявити загальні системні властивості й якісні характеристики тих окремих елементів, що становлять систему, розглядати відносно самостійні компоненти не ізольовано, а в їх взаємозв'язку.

Застосування системного підходу в процесі підготовки майбутнього вчителя в педагогічному ВНЗ дозволяє розробляти педагогічні цілі в двох аспектах: з точки зору об'єктивно заданого соціального замовлення, що відображає

громадські потреби в певній особистості та індивідуальності, і з точки зору суб'єктивно заданого розвитку власне людини, що визначається її особливостями і потребами.

Отже, аналіз праць педагогів доводить, що поняття «педагогічна система» вживається досить неоднозначно, часто розглядаються лише окремі складові частини педагогічного процесу, сукупність організаційних форм тощо.

Вважаємо, що суть педагогічної системи можливо розкрити на основі компонентного аналізу відповідно до загальновизнаних в системології етапів (кроків).

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що у вирішенні цієї проблеми відсутні критерії необхідності й достатності компонентів, так само як і алгоритму їх виділення. Тому всі підходи правомірні залежно від того, які дослідницькі завдання вирішуються за допомогою моделювання педагогічних систем.

Ми вважаємо, що процес взагалі є послідовною зміною станів чого-небудь, а педагогічний процес у підготовці вчителя фізичної культури є цілеспрямованою взаємодією педагогів і вихованців, в ході якої вирішуються освітньо-виховні завдання. Такий підхід дозволяє виділити перші два елементи цієї системи: викладачів і студентів та вчителів і учнів. Їхня взаємодія у підсумку передбачає набуття студентами і учнями досвіду виховання фізичної культури особистості, накопиченого людством у всьому його різноманітті (базовий елемент культури особистості). Успішне освоєння досвіду здійснюється в спеціально організованих умовах за наявності хорошої матеріальної бази, що включає активні й пасивні засоби. А тому, вважаємо за доцільне назвати ще два компоненти педагогічної системи: зміст фізкультурно-педагогічної освіти (досвід, базова культура) та засоби. На нашу думку, взаємодія цих чотирьох компонентів і є педагогічним процесом як динамічного соціального системного. Вони потрібні й достатні і для освіти будь-якої педагогічної системи, й для пояснення механізмів її функціонування.

Отже, відповідно до цілісного підходу сучасна система професійної педагогічної підготовки має бути орієнтована на мету, тобто на неперервний соціально-моральний, загально-культурний і професійний розвиток особистості вчителя фізичної культури, як цілісності. Проте, слід зазначити, що, на відміну від загальної теорії педагогіки, в теорії фізкультурно-педагогічної освіти категорію «педагогічна система», як інструмент пізнання, практично не досліджено.

Отже, спираючись на вищевикладене, освіту можна визначити як цілеспрямований процес і результат навчання, виховання і всебічного розвитку особистості, формування її культури.

Виникнення системи освіти відбувалося відповідно до людської потреби передавати накопичений досвід подальшим поколінням, що забезпечувало виживання людського співтовариства в умовах оточуючого природного середовища. Крім того необхідність у передачі соціального досвіду пояснювалася бажанням людей не зупинятися в своєму прагненні до вироблення надбіологічних способів діяльності, що визначають процес власне людського розвитку. Іншими словами, людина в процесі створення культури освоювала, обробляла оточуюче середовище і саму себе.

Так само зароджувалася фізкультурна освіта. Як відзначає М. Пономарьов, фізичне виховання – прообраз сучасної фізкультурної освіти, генетично було першим видом фізичної культури. Його походження було обумовлене необхідністю систематично здійснювати ефективну рухову діяльність, спрямовану на задоволення людських потреб. Оскільки існують різні чинники, визначальна якість і підсумок процесу передачі поколінням цінного рухового досвіду, остільки педагогічна діяльність у галузі фізичної культури поступово відокремилася в окрему сферу, створювалися умови для її функціонування, виникла необхідність у спеціально підготовлених для цієї сфери кадрів.

Аналіз системи освіти фахівців у галузі фізичної культури ще тільки починається і тому початкові методологічні підстави, найважливіші поняття ще не розроблені. Разом з тим проведені дослідження з проблеми розвитку системи неперервної професійної фізкультурної освіти, свідчать, що вона включає чотири

підсистеми: базову освіту (у сім'ї, дошкільних установах, загальноосвітніх школах); початкову спеціальну (у ДЮСШ, ШВСМ тощо).

В. Чичикін [39] під системою спеціальної фізкультурної освіти розуміє її зміст і вирішує проблему її оптимізації шляхом виділення спеціальних освітніх розділів на основі переліку функціональних обов'язків фахівця. Як бачимо, неоднозначність трактування освіти сприяє різній інтерпретації його системи.

Процес професійної підготовки вчителів фізичної культури також є складною соціальною системою. Оскільки даний об'єкт – це процес, діяльність, то логічно було б визначити як його елементарну частинку, «клітинку» – педагогічно доцільна дія, що має різну природу – інтелектуальну дію, рухову, етичну тощо. Як вид фізкультурної освіти, процес підготовки вчителів має три складових: навчання, виховання і розвиток. Вони представляють мезоструктуру освіти і відображають її специфічні функції – освоєння знань, умінь, навичок, формування особистості та всебічне її вдосконалення. Структура цих компонентів єдина, оскільки педагогічний процес – явище цілісне і окремі його аспекти розділяються умовно. За основу структури на даному рівні можна прийняти процес навчання, як найбільш розроблений в педагогіці.

Розглянемо решту компонентів, що входять до її складу (див рис. 3.1). Дана система є, передусім, діяльність, яку здатні здійснювати тільки люди. Отже, в ній завжди існує суб'єкт діяльності (в даному випадку викладачі, співробітники ВНЗ і ін.). Діяльність педагога завжди спрямована на когось, тому в ній обов'язково присутній об'єкт (абітурієнти, студенти різних курсів і інші особистості, ті, хто вступає в контакт з системою, наприклад учителі).

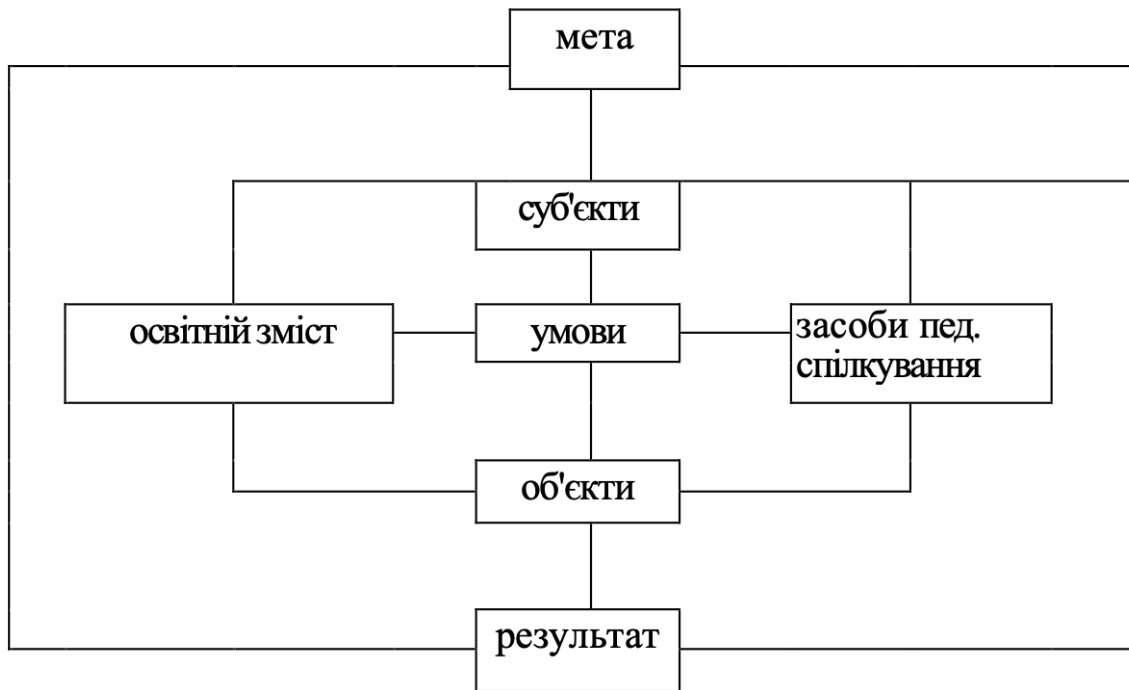

Рис. 3.1. Система професійної підготовки вчителів фізичної культури (мезоструктура)

Процеси, що відбуваються між суб'єктами і об'єктами в освіті наочно змістовні і специфічні, тому необхідно виділити компоненти «освітній зміст» і «способи педагогічного спілкування». Як вважає Н. Кузьміна [336], умови педагогічного процесу визначаються цілями, іншими чинниками і залежать від них. Проте, має сенс включати їх самостійним компонентом, оскільки, по-перше, без найменшальніших умов навчально-виховний процес неможливий, а, по-друге, умови реально впливають на її якість. І останнім компонентом, який обов'язково повинен бути присутнім у педагогічній системі, – це «результат». Без наявності результату діяльність втрачає всякий сенс. Названі компоненти відповідають співвідношенню необхідного і достатнього в системі (Н. Кузьміна [35]).

Найважливіші системоутворюючі зв'язки діють між метою і групою змістових компонентів (суб'єкти, об'єкти, способи спілкування, зміст, умови), між останніми і результатом, між результатом і метою. Сама по собі мета ще не дає реалізації наміченого, а результат не може бути досягнутий без функціонування решти компонентів системи, мета може законсервуватися без постійної інформації про результат діяльності.

Відповідно до того, що підготовка вчителів фізичної культури включена в пізнавальний простір фізичної культури (В. Видрін) [14], вона володіє специфічними і внутрішніми функціями. Специфічною функцією мети даної системи є випуск фахівців, що відповідають сучасним потребам суспільства. Її внутрішні функції розкриваються в тому, що вона задає генеральну лінію всім компонентам, орієнтує їх на результат. Тобто головна внутрішня функція мети – спрямовуюча.

Разом з функціями споживача і носія соціального досвіду, головне завдання зрілої особистості – це творення нових цінностей культури (В. Видрін [14]). Даний рівень є необхідною умовою збереження і поступального розвитку загальнолюдської культури.

Таким чином, макроструктура системи підготовки вчителів фізичної культури входить до пізнавального простору фізичної культури, а також перетинається з простором освіти і загальної культури та включає три взаємозв'язані процеси – навчання, виховання і розвиток. Мезоструктура цієї системи спирається на функціонування складу компонентів, що мають загальне педагогічне значення (мета, суб'єкти, об'єкти, освітній зміст, способи педагогічного спілкування, умови, результат). На рівні мікροструктури об'єктів педагогічної системи головний упор робиться на дію механізму включення потреб, здібностей і умінь, спрямованого на самопізнання, самовиховання і саморозвиток. Ці рівні побудови професійної підготовки майбутнього вчителя повинні послідовно здійснювати формування культури особистості, розкриваючи її загальнокультурний, професійний і особовий потенціали.

Отже на нашу думку, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє виділити два підходи до розуміння системи професійної підготовки вчителя фізичної культури. Більшість авторів вважають, що система підготовки майбутнього вчителя включає сукупність таких взаємопов'язаних компонентів: 1) нормативний цикл психолого-педагогічних дисциплін у поєднанні з спецкурсами, спецсемінарами і практикумами з педагогіки, психології і приватних методик; 2) науково і навчально-дослідницька робота студентів, 3) педагогічна практика, 4)

позааудиторна діяльність студентів. Ми вважаємо, що такий підхід може бути досить аргументований, якщо до розуміння системи підходити лише з позицій здорового глузду.

До істотних умов забезпечення цілісності педагогічного процесу в його організаційно-процесуальному аспекті відноситься вимога реалізації педагогічного процесу як єдності його конструювання, здійснення в ході взаємодії педагогів і студентів з приводу змісту освіти (ділові стосунки), так і на рівні неформальних особистих стосунків; самоосвіта і самовиховання; організації педагогічного процесу на принципах пріоритету початкового відношення «студент – зміст освіти» у рамках основного відношення.

3.2. Суть особистісно-діяльнісного підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури

Неохідно розглянути суть особистісно-діяльнісного підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. О. Попова і А. Губа зазначають, що особистісно-діяльнісний підхід є плідним методологічним підходом до вивчення педагогічних явищ, процесів. Він сприяє забезпеченню розвитку й саморозвитку особистості учня, виходячи виявлення його індивідуального неповторного суб'єктивного досвіду, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, можливостей реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці. Реалізація цього в дослідно-експериментальних дослідженнях дає можливість педагогу експериментатору дійти висновків щодо правильності зробленого в дослідженні припущення, визначити ступінь впливу того чи іншого типу й виду діяльності на рівень досліджуваних якостей особистості учня, вихованця.

Особистість не може самовизначитися без діяльності, оскільки вона включає і ті якості, які отримуються і виявляються в процесі взаємодії з усією навколишньою дійсністю (потреби, переживання, здібності до подолання перешкод і тощо). Діяльність виступає як найважливіша форма активності

особистості, що організує і здійснює його буття, а також як один з провідних способів існування особистості.

Філософи розуміють діяльність як динамічну систему взаємодії суб'єкта зі світом. Перетворюючи в діяльності предметний світ, суб'єкт змінюється сам, змінюються його свідомість і особистість.

Відомо, що категорія «діяльність» в психології виступає в двох сенсах: як пояснювальний принцип і як метод вивчення конкретних психологічних явищ.

У другому значенні як метод вивчення психічних явищ діяльність трактують як першопричину змін у структурі людської суб'єктивності. Зміна форм діяльності в онтогенезі, в яких бере участь людина, обумовлює зміну її самої, її поведінки.

Вчені часто розглядають окремо діяльнісний і особистісний підходи. Так, широке поширення в наукових дослідженнях отримав діяльнісний підхід (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), головне значення якого полягає в тому, що він є основою розуміння «розвитку» як якісного перетворення в системі, що призводить до принципово нового її устрою і способу функціонування. Цей факт обумовлює необхідність реалізації підходу в педагогічних дослідженнях.

Уявлення про соціальну, діяльнісну і творчу суть людини як особистості в широкому сенсі утверджує в педагогіці особистісний підхід. Він означає орієнтацію при конструюванні і здійсненні педагогічного процесу на особистість як на мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності, вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу, відбиваючи тим самим головний орієнтир гуманістичної парадигми. У межах цього підходу передбачається, що і педагоги, і учні відносяться до кожної людини як до самостійної цінності, індивідуальності, а не як до засобу для досягнення своїх цілей; це вимагає персоналізації педагогічної взаємодії і адекватного включення в цей процес особистого досвіду.

Є. Бондаревська і В. Серіков [9; 26] розуміють особистісний підхід як певний стиль спілкування усіх учасників освітнього процесу; як один з пояснювальних принципів, що допомагають розвитку фахівця; як спеціальний освітній процес, що

забезпечує становлення особистісних функцій майбутнього фахівця. Можна стверджувати, що при підготовці майбутнього вчителя необхідно:

- включати ціннісно-сенсові компоненти в зміст навчання;
- цілеспрямовано формувати професійно значущі особистісні властивості студента;
- моделювати педагогічні ситуації, які зажадають від студентів особистого способу освоєння досвіду і поведінки;
- здійснювати диференціацію учнів за їх особистісними якостями.

Учені вважають, що особистісний підхід орієнтує на формування ціннісного ставлення до студента як до людини, враховує, що всі зовнішні педагогічні впливи завжди діють опосередковано, заломлюючись через внутрішні умови особистості і індивідуальності її психічні і особистісні властивості, спираючись на її активність.

Особистісний підхід спрямований на виявлення можливостей становлення самобутнього особистісного образу, розвитку сутнісних сил майбутнього вчителя, взаємодії його з людьми, природою, культурою, цивілізацією і передбачає дослідження ієрархії цілей особистісного саморозвитку, виділення специфічного змісту освіти, на основі якої розвиваються особистісні якості й основні складові індивідуальності майбутнього вчителя.

Слід також зазначити, що розвиток особистості вчителя фізичної культури у зв'язку з розвитком його мотиваційної сфери, перегрупуванням ціннісних орієнтацій здійснюється шляхом вирішення діалектичних суперечностей, що є підґрунтям реалізації особистісно-діяльнісного підходу в процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури. Саме це є метою особистісно-діяльнісного підходу, необхідного для професійної підготовки вчителя до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості школяра.

ВИСНОВКИ

У теоретичному дослідженні професійну підготовку розкрито як динамічний процес, у якому реалізуються цілі освіти і формування компетенцій, застосування отриманого соціального досвіду. У цьому аспекті освіта припускає створення цілісної системи неперервного навчання, розвитку і виховання людини, що забезпечує підготовку в різних сферах навчальної діяльності відповідно до освітніх потреб суб'єктів педагогічного процесу.

Підготовка фахівця, зокрема вчителя, має й свої особливості в залежності від обраної спеціальності. Тому доречним є розгляд особливостей підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в педагогічному вищому навчальному закладі.

Зміст підготовки вчителя фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі, тобто до реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості, ґрунтується нами розширеному трактуванні змісту педагогічної освіти.

Отже, готовність учителя фізичної культури до професійної діяльності, тобто реалізації цілісного педагогічного процесу виховання фізичної культури особистості школярів, розкрито як складне якісне, структурно-динамічне утворення, що характеризується певним рівнем спеціальних теоретичних, практичних, мотиваційних цінностей, придбаних у результаті виховання, освіти, навчання й інтегрованих у творчу педагогічну діяльність учителя. Центральним ядром готовності учителя фізичної культури до професійної діяльності є позитивні установки, мотиви й освоєні цінності фізичної культури й вчительської професії. Зазначена готовність включає також професійно важливі риси характеру, педагогічні здібності, сукупність професійно-педагогічних знань, навичок і умінь, певний досвід їх застосування на практиці.

У структурі готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури виділяємо мотиваційний, теоретичний та практично-творчий

компоненти, кожен з яких має специфічні цільові функції і в цьому сенсі – відносно самостійні. Цей склад компонентів професійної готовності забезпечує її змістову базу, що визначає можливість здійснення різних видів професійно-педагогічної діяльності в повному обсязі.

Учитель фізичної культури повинен володіти практичними діями, які складаються з цілої низки прийомів і операцій, спрямованих на створення необхідних умов для здійснення навчально-виховної роботи з учнями (розподіл обов'язків членів колективу, визначення місця роботи і розміщення учнів, послідовність діяльності учнів, створення умов для самоконтролю і взаємоконтролю, порядок зміни видів діяльності або етапів виконання завдань).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я [Пер. з рос. Київ : Здоров'я, 1990. 168 с.
2. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). Вища освіта у медсестринстві : проблеми і перспективи : зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції – 10-11 листопада 2011. Житомир : Полісся, 2011. С. 27-31.
3. Апанасенко Г. Л. Медична валеологія. Київ : Здоров'я, 1998. 248 с.
4. Бекас О. О., Фурман Ю. М. Порівняльний аналіз існуючих методів визначення та критеріїв оцінки фізичного стану дорослого населення та молоді різного віку. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. № 9. 2003. С. 34-42.
5. Боднар І. Тести й нормативи для визначення рівня фізичної підготовленості і здоров'я школярів середнього шкільного віку. Спортивна наука України. 2015. № 4 (68). С. 9-17.
6. Бондаренко О. В. Впровадження електронних діагностичних систем в практику діагностики та моніторингу здоров'я у класичному університеті. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Валеологія: сучасність і майбутнє». 2018. № 23. С. 66-72.
7. Борисова Ю. Ю., Власюк О. О., Новак Т. Я. Оцінка фізичного розвитку школярів 7-17 років. Науковий часопис НПУ М. П. Драгоманова. Випуск 3К (162). 2023. С. 69-73.
8. Борщенко В. В., Беженар Є. І. Валеологічна освіта учнів початкової школи у позакласній роботі. Педагогічні науки. Сучасні проблеми в науці. 2022. С. 488-491.

9. Бучківська Г. В., Демченко І. І., Бабій І. В. та ін. Проблеми валеологічної освіти в рамках системного підходу. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 5 (125). 2020. С. 35-43.

10. Валеологія : навчальний посібник. Лукашук-Федик С. В., Бадюк Р. А., Циквас Р. С. Тернопіль. Вид-во “Економічна думка”. 2006. 194 с.

11. Вовк В. В. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі початкових класів. Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді : реалії та перспективи: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27-28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 94-97.

12. Вовканич Л., Крась С. Аналіз схем вікової періодизації постнатального онтогенезу людини. Спортивна наука України. № 6 (82). 2017. С. 9-17.

13. Волошко Л. Б., Науменко М. А. Застосування ходьби в оздоровчих заняттях з дітьми. Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи. Збірник наукових матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю до 90-річчя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 19 листопада 2020 року. Полтава : НУПП ім. Юрія Кондратюка, 2020. С.114-115.

14. Волошко Л. Б. Переваги оздоровчої ходьби як засобу зміцнення здоров'я учнів молодшого шкільного віку. Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології : реалії і перспективи : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (14 листоп. 2019 р.). Полтава, Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2019. С. 210-204.

15. Гетьман Т.О. Психологічні чинники збереження здоров'я молодших школярів : автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.псих.н. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2014. 23 с.

16. Гнатюк О. В. Роль учителя початкових класів у формуванні валеологічної культури здобувачів освіти в інформаційному суспільстві. Психологія : теорія і практика. Випуск 1 (3). 2019. С. 63-70.

17. Голяка С., Спринь О., Гацюєва Л., Чудійович С. Валеологічна освіта та коригувальна гімнастика як засоби профілактики порушень постави школярів. Перспективи та інновації науки № 9 (27). 2023. С. 131-145.

18. Гончаренко М. С., Лупаренко С. Є. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. № 3 (5). 2010. С. 30-38.

19. Гончаренко М. С., Новикова В. Є. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітянському процесі. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. № 12. 2006. С. 39-43.

20. Грибан В. Г. Валеологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 214 с.

21. Даниско О. В. Вплив рухової активності на психофізичний та соціальний розвиток школярів. Культура здорового способу життя. Механізми формування особистої відповідальності за власну безпеку та здоров'я. Збірник матеріалів круглого столу, (Полтава, 11 квітня 2023 р.). Упорядник та комп'ютерна верстка Ярошенко Т. І. Полтава : ПАНУ. 2023. С. 17-20.

22. Дегтяренко-Мельник Т. В., Бринза І. В. Психофізіологія : навчальний посібник. Одеса, 2023. 273 с.

23. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Київ, 1996. 26 с.

24. Державні тести та нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-96-%D0%BF#Text>.

25. Долот В. Д. Здоров'я як економічна категорія: фактори, що впливають на рівень здоров'я населення та охорону здоров'я. Інвестиції : практика та досвід. № 1. 2016. С. 74-76.

26. Дубасенюк О. А. Фактори, що впливають на здоров'я людини. Інноваційні здоров'язберігаючі технології у закладах освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В. В. Танської, О. А. Сорочинської, О. В. Павлюченко. Житомир. ЖДУ імені Івана Франка, 2020 С. 31-34.

27. Дудіцька С., Гуліна С. Формування культури здоров'я молодших школярів. Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура. Випуск 41. 2023. С. 12-17.

28. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків, 2017. 488 с.

29. Задача А. В. Педагогічні аспекти підвищення компонентів фізичного стану дітей молодшого шкільного віку в системи фізичного виховання. Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції : Міжнародна науково-практична конференція, м. Вінниця, 29-30 березня 2022 р. : тези та статті / ред. кол. : Драбовський А. Г., Дибчук Л. В. та ін. Вінниця : Вінницький кооперативний інститут, 2022. С. 151-153.

30. Захарова О. В. Дефініція «здоров'я» у педагогічній літературі: багатозначність наукових підходів до змісту і складників. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В.Винниченка. 2018. Вип. 173. С. 181-185.

31. Карамушка Л. М., Дзюба Т. М. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2019. № 1 (16). С. 22-33.

32. Кирилович О. Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі початкової школи. Вісник науки та освіти. № 8 (14). 2023. С. 543-550.

33. Коваленко І. Стан здоров'я молодших школярів і особливості взаємозв'язку фізичної підготовленості та частоти захворювань. Молода спортивна наука України. 2011. Т.2. С.90-94.

34. Кондратюк С. М. Основи педіатрії. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 286 с.

35. Костюкевич В. М., Шевчик Л. М., Сокольвак О. Г. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті: навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 256 с.

36. Коц С. М., Майорова О. Р., Луганська В. О. Дослідження показників фізичного розвитку у дітей шкільного віку та їх адаптаційних можливостей. Сьогодення біологічної науки. Матеріали III Міжнародної наукової конференції. Суми, 2019. С. 44-47.

37. Коцур Н. І., Товкун Л. П., Миздренко О. М. Валеологія : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014.11. Середня освіта (фізична культура). Переяслав (Київ.обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 164 с.

38. Кошель В. М. Валеологія та основи медичних знань : посібник для студ. спец. «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої освіти, вихователів дітей дошкільного віку та батьків. Чернігів : ФОП Баликіна О.В., 2020. 142 с.

39. Круцевич Т. Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навч. посіб. Київ : Олімп. література, 2011. 224 с.

40. Лехан В. М., Онул Н. М., Крячкова Л. В. Засади міжнародної та національної політики і стратегій у сфері громадського здоров'я. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/lmpzi>.

41. Лупаїна І. С., Ляшевич А. М., Волинець Т. С., Чернуха В. С. Оцінка фізичного розвитку учнів початкових класів. Фізична культура, спорт та здоров'я нації № 14. 2022. С. 23-28.

42. Максимчук Б. А. Історичні передумови становлення валеологічної культури Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт / голов. ред. М. О. Носко. Чернігів, 2013. Вип. 107. Т. 1. С. 228-231.

43. Майхрук М. Валеологія в системі дошкільної освіти. Практикум. Частина 1. Bohdan Books, 2023. 290 с.

44. Мандюк А. Б. Порівняльний аналіз тестів рівня фізичної підготовленості в Україні та зарубіжних країнах. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2014. № 2. С. 90-94.

45. Марченко О., Холодова О. Дослідження фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану. Науковий журнал НУФВіСУ «Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія». № 1. 2023. С. 70-74.

46. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Жара Г. І. Аналіз факторів, що впливають на формування здорового способу життя молоді. Вісник. Серія : Педагогічні науки. № 3. 2019. С. 262-266.

47. Микитюк О. М., Данильченко С. І. Анатомо-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Медико-біологічні основи фізичного виховання в школі. Physical Education Theory and Methodology. № 1. 2003. С. 31-39.

48. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Автори : Педан О. С., Коломоєць Г. А., Боляк А. А. та ін. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/cvfwy>.

49. Назарук В. Л., Дністрянський Б. В. Оздоровча ходьба та біг підтюпцем як засоби фізичної терапії. організація і структура занять. Медсестринство. № 1. 2023. С. 21-24.

50. Омері І., Яценко С. Анатомія і фізіологія дитини. 2015. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11464/>.

51. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ (із змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1993. № 34. С. 59-83. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

52. Пангелов Б., Красов О., Хакало А. Інноваційні підходи до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів в контексті вимог нової української школи. Теорія і практика фізичної культури і спорту. № 1 (2). 2022. С. 76-53.

53. Поліщук В. М. Вікова періодизація та вікова класифікація. Науковий вісник ХДУ. Випуск 1. Том 2. 2017. С. 103-108.

54. Поліщук Н., Ільченко С. Формування здорового способу життя у молодших школярів на уроках фізичної культури. Наука і техніка сьогодні. № 7 (21). 2023. С. 424-433.

55. Резнік В. Формування здорового способу життя молодших школярів у процесі навчання. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи : матеріали І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. навчання, Харків, 16 трав. 2023 р.

Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; [за заг. ред. О. А. Мкртічян]. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 27.

56. Рихаль В. І., Гук Г. І., Гарбар Д. О., Дмитрів Р. Л. Показники фізичного здоров'я учнів середнього шкільного віку. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Випуск 9 (154). 2022. С. 86-91.

57. Романюк Н. Є., Романюк Л. М., Нагорна О. П. Моніторинг стану здоров'я як основний елемент визначення проблем громадського здоров'я в Україні. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. № 1. 2023. С. 66-69.

58. Саїнчук О. Програмування фізкультурно-оздоровчих занять скандинавською ходьбою у фізичному вихованні молодших школярів. Молодіжний науковий вісник. № 15. 2014. С. 65-69.

59. Сарафинюк П. В. Оцінка рівня теоретичних валеологічних знань, фізичного розвитку та захворюваності у молодших школярів. 2019. 64 с.

60. Семидоцька Ж. Д., Чернякова І. О., Авдєєва О. В. Сучасний світ і здоров'я людини: шлях у майбутнє : навчальний посібник для здобувачів вищих медичних закладів освіти. Міністерство охорони здоров'я України, Харківський національний медичний університет. Харків : ХНМУ, 2023. 68 с.

61. Сивохоп Е. Е., Хома Т. В. Вплив позаурочних форм занять на мотивацію школярів до спортивної діяльності. In The 7th International scientific and practical conference "Innovative areas of solving problems of science and practice"(November 08-11, 2022) Oslo, Norway. International Science Group. 2022. 700 p. (p. 446).

62. Сітовський А. М. Фізична працездатність школярів визначається рівнем їх біологічної зрілості. Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2022. С. 393-394.

63. Сніжко А. О. Історичні аспекти вивчення розвитку валеології. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. № 4 (2). 2015. С. 57-62.

64. Станкевич Т. В., Гозак С. В., Єлізарова О. Т. та ін. Здоров'я та життєдіяльність дітей в умовах сучасних викликів : актуалізація досліджень. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/Impqm>.

65. Таблиці антропометричних стандартів для дітей окремих регіонів України віком від 1 до 14 років. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/lmvfk>.

66. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 класи, затвердження наказом МОН України від 12.08.2022 № 743-22. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/dcaab>.

67. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 класи, затвердження наказом МОН України від 12.08.2022 № 743-22. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/cvuza>.

68. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас, затвердження наказом МОН України від 12.08.2022 № 743-22. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/ddjdp>.

69. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас, затвердження наказом МОН України від 12.08.2022 № 743-22. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://surl.li/dexnc>.

70. Ткачук С. В., Давиденко О. В. Характеристики рухової активності хлопчиків і дівчат молодшого шкільного віку в умовах мегаполісу. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт». 2013. Т. 2. Вип. 7. С. 306-311.

71. Тонкопей Ю., Шудрець К. Перспективи організації оздоровчо-фізкультурної діяльності в умовах Нової української школи. Grail of Science. № 27. 2023. С. 622-625.

72. Фізична культура : навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи. 2016. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://ru.osvita.ua/school/program/program-1-4/57061/>.

73. Філіпцова К. А. Вікова фізіологія і валеологія: навчальний посібник. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 383 с.

74. Харицький О. Фізична культура, як чинник збереження фізичного здоров'я. Пріоритетні напрями європейського наукового простору : пошук студента. Випуск 13. 2023. С. 152-154.

75. Чижик В. В., Сітовський А. М., Романюк В. П. Вікові нормативи фізичної працездатності школярів 11-17 років. Перспективи розвитку фізичної культури і спорту у закладах освіти. Луцький національний технічний університет. 2022. С. 341-348.

76. Чижик Т. Г. Фізична підготовка дітей передшкільного та молодшого шкільного віку у контексті Нової української школи : монографія. Миколаїв : Іліон, 2020. 130 с.

77. Шевчук І. В. Підготовка майбутніх вчителів до використання інноваційних технологій у процесі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Академічні візії № 19. 2023. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/381>.